ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1992 m. sausio mėn. 25 d. / January 25, 1992

Nr. 17(4)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kodėl amerikiečiai ima bodėtis politika?

Sovietinės santvarkos aukų sąraše yra ir „politikos" bei „politikų" sąvokos. Tie iš klasiškosios tradicijos paveldėti orūs žodžiai Lietuvoje tartum apsitraukė purvu — šiandien daugelis į savo vyriausybę ir parlamentą žiūri su perdėtu nepasitikėjimu vien dėl to, kad tai „politikos lizdai".

Lietuviams bus nelengva patikėti, kad apie politiką šiandien panašiai galvoja ir daugelis senos demokratijos, bet jaunos valstybės — Jungtinių Amerikos Valstybių — piliečių. Tą vis blogėjančią amerikiečių nuomonę apie politiką gvildena Amerikoje didelio atgarsio susilaukusi knyga, pavadinta *Why Americans Hate Politics* (New York: Free Press, 1991). Jos autorius E. J. Dionne Jr. apžvelgia praėjusių trisdešimties metų politinį gyvenimą JAV ir prieina tokių išvadų.

Anot Dionne, Amerikos visuomenę nuo politikos atstūmė ir kairiųjų, ir dešiniųjų „idėjinis bankrotas". Abidvi partijos — respublikonai ir demokratai — rinkėjams pateikia klaidingas ir kraštutiniai ideologiškas programas. Kairė, rašo Dionne, destruktyviai užpuldinėja svarbiąsias Amerikos vertybes ir tradicijas. Dešinė nekritiškai liaupsina laisvą rinką ir nori iš visuomeninių reikalų visiškai išjungti vyriausybę.

Autoriaus nuomone, Amerikos konservatoriai ir liberalai tebėra įstrigę praeityje: jie tebekovoja septintojo dešimtmečio ideologines kovas, kurios daugumai amerikiečių vis mažiau bereiškia. Liberalizmas, sako jis, pralaimėjo jau prieš du dešimtmečius, konservatizmas pašlijo praėjusį dešimtmetį, ir nė vienas, nė kitas nesugebėjo prisitaikyti prie šio dešimtmečio reikalavimų.

Abi politinės grupuotės, rašo Dionne, tvirtina atstovaujančios tikrajai amerikiečių bendruomenei; abi prieštarauja savo žodžiams. Konservatoriai tvirtina esantys tikri bendruomenės gynėjai, nes jie remia šeimos, darbo ir organiškos kaimynijos vertybes. Tačiau tas tipiškas amerikietis konservatorius nustoja gynęs tradicinę bendruomenę, kai tiktai jos poreikiai susiduria su laisvos rinkos reikalavimais. Kai, uždarius gamyklą, tūkstančiai bendruomenės narių tampa bedarbiais, konservatoriai teisina šią ataką prieš „šeimą, darbą ir kaimyniją", tvirtindami, jog tai ekonomiškai tikslinga.

Negeriau autoriui atrodo ir liberalai. Ir jie didžiuojasi esantys tikrieji bendruomenės gynėjai, bet kai tik kalba pereina nuo ekonomijos prie kultūros ar asmens moralės, liberalai nutyla. Jiems vis dar sunku suvirškinti idėją, kad dora visuomenė priklauso nuo dorų asmenų.

Užuot ėmęsi spręsti aktualias, konkrečias problemas — rašo Dionne — liberalai ir konservatoriai aistringai kovoja už savo doktrinas ir skelbia savo katekizmus, kurie nustato, kas gera ir kas bloga. Iš konservatorių perspektyvos, didžiosios nuodėmės yra individo neatsakingumas, bėgimas nuo šeimos gyvenimo ir jo pareigų, lytinis palaidumas, darbo vengimas. Liberalus ypač piktina kitokios nuodėmės: tolerancijos stoka, nesirūpinimas vargšais, rasizmas. Politinę kovą Amerikoje nuo 1960-ųjų metų galima susumuoti vienu klausimu: kurią nuodėmių grupę valdžia turėtų išganyti? Konservatoriai tvirtina, kad padorią visuomenę sukurti tegalima, išugdžius dorus asmenis. Liberalai skelbė, kad padori visuomenė išugdys dorus individus. Autorius teigia, jog amerikiečiai atmetė šį dirbtinį pasiskirstymą į kraštutines pozicijas.

Kaip išeiti iš to akligatvio? Dionne ragina „nerimstančiąją" Amerikos piliečių daugumą iš abiejų grupių atsirinkti geriausias idėjas ir sukurti naują „racionalų" bei „jautrų" centrą, kuriame konservatorių vertybės — savarankumas, darbštumas — būtų suderintos su liberalų vertybėmis — tolerantiškumu, rasių lygybe ir sugyvenimu. Toksai centras stengtųsi apsaugoti šeimą nuo suirutės ir drauge atsižvelgtų į feminizmo atradimus. Taip sukurtas „gyvybinis centras" atgaivintų politinį procesą. Politologas mano, kad amerikiečiai gali vėl pamilti tokią politiką, kuri pabrėžia priešingų grupių susitaikymą ir konkrečių problemų sprendimą.

Knygos autoriaus pozicija primena lenkų filosofo Leszek Kolakowski jau prieš kokią dvidešimtį metų padarytus pasiūlymus. Ant savo kailio ir intelekto patyręs totalitarinę politiką, Kolakowski siūlė europiečiams ir amerikiečiams neužsidaryti „konservatizmo", „liberalizmo" bei „socializmo" stalčiuose, bet pervertinti, atrinkti ir suderinti vertingiausias ir įžvalgiausias „-izmų" idėjas. Kaip amerikiečių politologas Dionne dabar, taip Kolakowski tada siūlė atkurti „politinį centrą". O tai ir Lietuvai aktualus klausimas.

kž

Hidrai dar ne visos galvos nukirstos

Sugrįžimas po 46 metų • Parlamentas, virtęs tvirtove • Lietuvos žydų muziejuje • Vilniaus universiteto reikšmė • Profesoriui Jonui Kubiliui 70 metų

KAZYS AMBROZAITIS

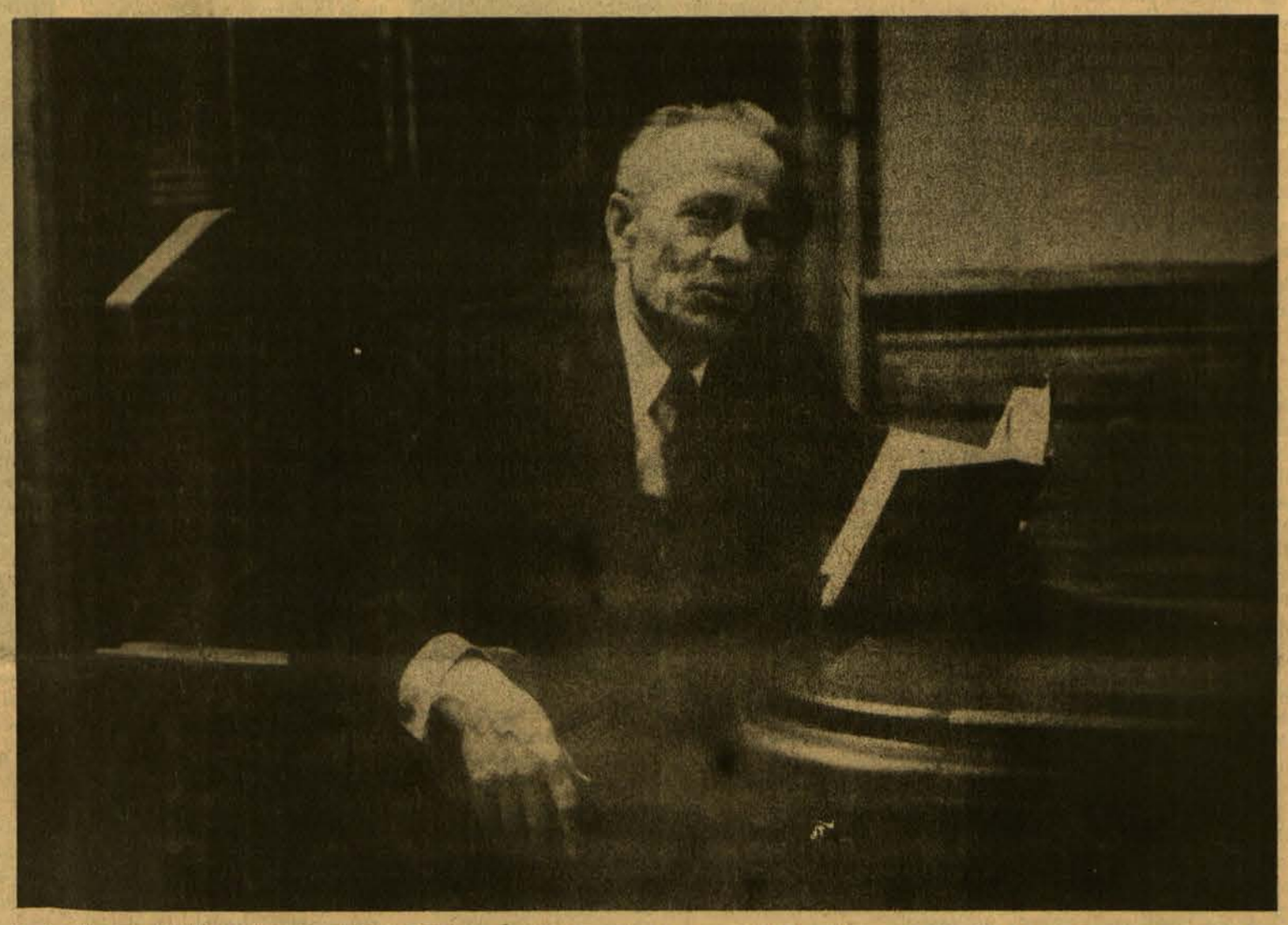

Profesorius Jonas Kubilius, matematikos daktaras, Vilniaus universiteto 80-asis rektorius (nuo 1959 iki 1991 metų), 1991 m. liepos 27 d. šventęs savo 70 metų amžiaus sukaktį, pagerbtas 1991 m. rugsėjo 13 d. Vilniaus universitete jam skirta švente.

Leonos Korkutienės nuotrauka (1989)

Sugrįžimas

Praėjęs rugsėjo mėnuo buvo Lietuvos Respublikos laisvės euforijos kulminacija. Lietuva tapo pripažinta visiškai nepriklausoma apie šimto valstybių, įskaitant visas didžiąsias valstybes ir Jungtines Tautas. Šiuo laimingu lietuvių tautai momentu teko po 46 metų sugrįžti ir bent paviršutiniškai aplankyti ir susipažinti su dabartine Lietuva. Pirmas tai vizitas buvo ir žmonai Marytei; mus lydėjo duktė Audronė, kurios čia buvo jau ketvirtoji kelionė. Po sporto olimpiados ir Chicago's Lietuvių operos išvykos užsienio lietuvių vizitacijos Lietuvon sumažėjo iki minimumo. O dar prieš penkiolika metų gyvenome sapnu, kad jeigu kada Lietuva taps laisva, tai visa išeivija subėgs žiūrėti, kas ten per dyvai.

Besiruošdamas šiai istorinei kelionei, jaučiau pusės šimtmečio išgyventą slogutį, kuris kaip ta gimtoji nuodėmė slėgė mane už išvykimą ir palikimą Lietuvos ir kovos draugų nelaimės metu. Vykau, lyg ruošdamasis naujam krikštui tai nuodėmei atleisti.

Dvi savaitės yra per trumpas laikas ir subjektyviausiam Lietuvos vaizdui atgauti. Trumpam nuvykęs matai tą patį daiktą ir žmogų iš kitos pusės ir per skirtingus akinius. Todėl aprašymas įspūdžių ir faktų kiekvienam yra skirtingas. Reikia ten išgyventi bent metus laiko, kad suprastum, patirtum ir pajustum, kad galėtum ką nors objektyviau pasakyti. Arba būti Bernardu Brazdžioniu, kad visą jausmą galėtum sutraukti į vieną sakinį. Reikia daugiau nuomonių ir aprašymų. Mane paskatino kitų, tuo metu buvusių Lietuvoje pasakojimai, man sukėlė nerimą ir Vytauto Volerto taiklūs straipsniai *Drauge*, taikantieji į problemų ir nuotaikų centrą.

Sukurtas gražus vaizdinys sudužo į realybę, įvažiuojant į Lietuvą. Rygoj giminės ištraukė iš autobuso, privačiais automobiliais (jau išvažinėtais apie keturis šimtus tūkstančių kilometrų) smagiai važiavome pro Bauskę į Vilnių. Kelių valandų laukimas Rygos aerouoste, besiaiškinant, ar reikia Lietuvos, ar sovietinės vizos, išvargino. Lietuvos-Latvijos sieną gali atpažinti tik iš mūsų trispalvių vėliavų. Viduryje vieškelio sargybinio nameliukas, o prie jo nugara atsirėmęs ant žemės sėdi Lietuvos kareivėlis, į namelį atrėmęs šautuvą. Sėdėdamas pamojo ranka važiuoti toliau. Nei vizos, nei paso, nei muitinės. Audroné važiavo su jaunimu, sustabdė savo automobilį, nubėgo į šalia kelio esantį namą ir iš sargybinių išsiderėjo lietuvišką antspaudą ant savo paso, kaipo brangų suvenyrą. Nebuvo nei popiežiško žemės bučiavimo, nei rankos paspaudimo uniformuotam Lietuvos kareiviui, net nei sustojimo. Puikūs keliai, neįprastai platūs laukai jau be vienkiemių, retkarčiais užgriozti kolchozų pastatais. Neiprastai trumpas kelias pro Panevėžį, tuoj ir gražusis Vilnius, patogus Astorijos viešbutis su ilgo atminimo tualetais.

Pirmuosius atvykimo įspūdžius greitai nustelbė viešnagė Vilniuje. Buvome išimtinai laimingi, turėdami tokius globėjus ir vadovus, kaip Vidmantą Valiušaitį, „Laisvosios Europos" radijo etatinį korespondentą, prof. dr. Joną Kubilių, enciklopediškai žinantį Vilnių nuo jo požemių iki bokštų, mano jaunystės artimą draugą ir giminę, mokslo draugą ir bendramintį rezistentą. Dar prof. dr. Kazį Ambrozaitį, Lietuvos Rentgenologų sąjungos pirmininką ir dr. Ramutę Manelienę, mano sesers dukterį, nepaprastos energijos, entuziastingą stomatologijos akademikę. Tik su jų pagalba galėjome labiau susipažinti su Vilniaus miestu ir apylinkėmis, su parlamentu, su Vilniaus universitetu, Vilniaus Katedros požemiais ir dr. Urbonavičiaus vadovaujamais kasinėjimais ir ranka paliesti tik ką atrastus Mindaugo pirmosios pilies pamatus, susipažinti su Vilniaus universiteto klinikomis ir kitomis ligoninėmis.

Parlamento rūmai — naujausia tvirtovė

Į parlamentą mane nuvežė Vidmantas Valiušaitis, jaunas lituanistas ir žurnalistas, nuolatos pranešinėjąs Muenchen'o „Laisvosios Europos" radijui apie parlamento darbus ir turįs nuolatinį pažymėjimą įėjimui. Parlamento aplinkoje iš karto pasijutau, kaip namuose, kaip Kaune 1941 metų sukilimo laiku. Dar tebėra paskubomis suvežti cementiniai ir metaliniai sutvirtinimai, primenantieji karo lauko zoną. Įėjimą saugo žvalgūs lietuviškom uniformom sargybiniai, paruoštais ginklais. Patikrinę, leidžia įvažiuoti. Einame įstaigon, kur jauni vyrai išduoda specialius leidimus pasimatymui su Aukščiausiąją Tarybą ir vyriausybę. Teko dar praeiti vieną ar du patikrinimo punktus.

Einant į antrą aukštą, reikėjo praeiti ar žengti per smėlio maišus, blokuojančius laiptus paskutiniam apsigynimui. Žengėme per vielas koridoriuose, išvedžiotas užminavimui. Languose dar buvo matyti skylės nuo užpuolikų kulkų. Daugelis langų dar apipinti vielomis, ant stogo ir balkonų aukšti geležiniai smaigai apsaugai nuo parašiutininkų. Tarp tų užtvarų tiesiog bėgioja parlamentarai, Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis, saugumo korpuso nariai. Jausmas ir malonus, ir stebinantis. Tokia situacija teikia daug prestižo parlamentui ir vyriausybei, kai ten lankosi kitų kraštų diplomatai, užsienio korespondentai ir delegacijos. Tai unikumas, kurio kitur nėra. Užsilikęs karo lauko vaizdas, manau, padeda užsieniečiams labiau suprasti pradinę ministerijų organizaciją ir diplomatinius nesklandumus.

Pasimatyti su Aukščiausiosios Tarybos pirmininku Vytautu Landsbergiu be ankstyvesnio susitarimo nėra lengva, jo dienotvarkė yra perpildyta. Jis buvo iškviestas iš prezidiumo posėdžio ir paskyrė pasimatymui pusę valandos. Per pokalbį kambaryje stovėjo ir vienas sargybinis. Įteikiau Lietuvių fronto bičiulių tarybos sveikinimą ir pareiškimą, perdaviau St. Petersburg Beach, Florida, Lietuvos Dukterų surinktus pinigus Medininkuose žuvusių pasienio sargybinių šeimoms, kuriuos jis asmeniškai pažadėjo perduoti. Perdaviau Beverly Shores, Indiana, amerikiečių sveikinimą su 180 parašų ir kitus laiškus. Užklaustas, ar ilgai parlamento rūmus dar laikys parengties padėtyje, atsakė, kad nenumato, kada nuims barikadas, nes užpuolimų pavojus nesąs visiškai praėjęs. Pasakojo apie pasiruošimus kelionei į Jungtines Tautas, ruošėsi kalbai New York'e. Padiktavo trumpą laiškutį savo sekretorei, kad parvežčiau jį Lietuvos Dukterims į St. Petersburg Beach. Laukiau pusvalandį, sekretorė grįžo su laiško projektu, susitarėm dėl keturių eilučių teksto. Tada jį perdavė kitai sekretorei perrašyti mašinėle, už pusantros valandos laiškas buvo paruoštas. Kadangi prezidentas vėl grįžo į posėdį, tai dar už pusės valandos laišką pasirašė ir atsisveikinome. Buvo labai aišku, kad vyriausybei labai reikalinga techninė darbo rankų pagalba.

Lietuvos žydų muziejuje

Vidmantas Valiušaitis supažindino su Aukščiausiosios Tarybos nariu Emanueliu Zingeriu, kurį radome jo kabinete, praėję ilgus parlamento koridorius. Per jį norėjau įteikti mano partnerių surinktą auką Žydų muziejui Vilniuje. Emanuelis Zingeris pasakojo, kad kartais turi problemų su iš svetur atvykusiom žydų delegacijom, kurios mūsų gyvenimo nesupranta ir vėliau aprašo. Girdi, mes lietuviai puikiai sugyvename, parodė laiško tekstą, kurį pasiuntė *The New York Times* dėl neteisingos informacijos reabilitacijos Lietuvoje reikalu, ir sakė, kad tokia informacija galinti pakenkti lietuviams gauti tarptautinių bankų paskolas. Emanuelis Zingeris mano atveztos aukos nepriėmė ten, bet

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Reikalinga reabilituoti ir politiką • Sugrįžimas į Lietuvą ir Vilniaus universiteto rektoriaus Jono Kubiliaus šventė • Vlado Jakubėno 15 metų mirties sukakties minėjimas • Prano Visvydo eilėraščiai • Vilniaus universiteto prašymai išeivijai • Nijolės Ščiukaitės koncertas Chicago'je • Režisierius Povilas Gaidys Chicago'je • Kultūrinė kronika • Nuomonės ir pastabos.

Hidrai dar ne visos galvos nukirstos

(Atkelta iš 1 psl.)

mus nusivežė į Žydų muziejų, kuris yra miesto centre, nedideliam name. Ten sukvietė personalą ir kitus darbuotojus, pasikeitėme prakalbomis ir buvo įteikta auka. Muziejus puikiai įrengtas, yra išstatyta daug vaizdinės medžiagos, visa Lietuvos žydų istorija. Parodė ten pat esantį buvusio teatro pastatą, kurį prezidentas Landsbergis atidavė žydų bendruomenei ir kuriame jau ruošiamas kultūros centras ir muziejus.

Parlamento rūmai virto lietuvių tautos konkrečiu laisvės simboliu tiek viduje, o ypač iš lauko, nuolat puošiamas plakatais, šūkiais, kryželiais, koplytėlėmis. Tai ženklas, kad tautiečiai vėl susirinks prie jo, kada bus pašaukti. Tai gyvas šių dienų muziejus, jį tokiu reiktų ir palikti. Kaip Laisvės kovų paminklui Kaune buvo surinkti akmenys iš įvairių Lietuvos kovų lauko vietovių, taip ir parlamento gynybai skirti smėlio maišai turėtų būti panaudojami parlamento gynyboj žuvusiems paminklų statymui.

Prie Lietuvos Respublikos parlamento rūmų Vilniuje.
Kazio Ambrozaičio nuotrauka

Vilniaus universitetas — kultūros jėgainė ir centras

Šių mokslo metų pradžia Vilniaus universitete buvo išimtinai iškilminga. Laisvės atgavimo momentas, be abejo, buvo entuziastingai jaučiamas, tačiau viduje dar didesnės reikšmės turėjo rektorių pasikeitimas. Naujuoju universiteto rektorium buvo išrinktas Rolandas Pavilionis. Aštuoniasdešimtajam rektoriui Jonui Kubiliui 1991 metų liepos 27 dieną sukako 70 metų. Šios sukakties minėjimas sutapo su rektoriaus posto rezignavimu ir buvo atidėtas į mokslo metų pradžią. Istorinė mokslo metų pradžia arba *initium ad aeternitatem* prasidėjo rugsėjo 2 dieną, kai visi — pradedantieji ir baigiantieji susirinko į Didįjį universiteto kiemą, kur į visą universiteto bendruomenę prabilo jos 81-asis rektorius Rolandas Pavilionis, kuris pasveikino ir pranešė, jog pradedame naujus 413-uosius senosios Almae Matris metus. Savo kalboje paminėjo, kad esate „Petro Skargos, Žygimanto Liauksmino, Martyno Počebuto, Jono Basanavičiaus, Zigmo Žemaičio, Mykolo Biržiškos palikuonys. Kur einate ir kur vedate? Ar suvokiate, kad aikštė, kurioje stovite, tai aikštė, per kurią Lietuva ėjo į pasaulį, o pasaulis atėjo į Lietuvą..." Viename iš dvylikos universiteto kiemų — Konstantino Širvydo kieme abu rektoriai pasodino po ąžuolą. Tame pačiame kieme Jonas Kubilius prieš 12 metų, Vilniaus universiteto 400 metų sukakties proga, jau buvo pasodinęs Simono Daukanto ąžuolą.

Susipažinti su Vilniaus universitetu reikia laiko, nuotaikos ir vadovo. Mūsų šeimai tuo vadovu buvo pats rektorius, šiam universitetui vadovavęs 32 metus, o dirbęs dar ilgiau. Jam aiškinant, grįžo visa istorija, kalbėjo seni mūrai, kiekviena freska ir seni paveikslai, kiemai ir paminklai. Giliau įsižiūrėti į Aula Rectoris sienas, universiteto biblioteką, paveikslus, Šv. Jono bažnyčios altorių reiktų daugelio valandų, dienų. Bent dalį pamatęs ir išgirdęs rektoriaus pastabas, jaučiausi, kaip storą istorijos knygą perskaitęs. Jonas Kubilius priminė, kad universitete studijavo studentai iš daugelio kraštų. Šiems mokslo metams buvo paduoti 4,456 prašymai. Priminė, kad trūksta dėstytojų, nes iš jų daugelis buvo pakviesti į vyriausybę, išrinkti į parlamentą. Kartu su Mokslo akademija Vilniaus universitetas yra didelė kultūros jėgainė.

Jono Kubiliaus, fizikos ir matematikos daktaro, profesoriaus, Greifswald'o, Prahos ir Latvijos universitetų garbės daktaro, Lietuvos mokslų akademijos nario, Lietuvos matematikų draugijos pirmininko, 80-ojo Universitas Vilnensis rektoriaus pagerbimo ir jo 70 metų amžiaus sukakties paminėjimo iškilmių kulminacija buvo rugsėjo 13 dieną. Šventė prasidėjo 10 valandą Aula Rectoris, kur Kubilius priėmė svečius iš kitų kraštų ir miestų, atvykusius jo pasveikinti. Buvo sunešta daugybė gėlių, grupės iš jo gimtinės apylinkių atvyko net su orkestru ir dainomis. Sveikinimai užtruko keletą valandų. Tai buvo demonstracija Jono Kubiliaus populiarumo, jo paprastumo, artimo ryšio su giminėmis, mokslininkais, kultūrininkais, užsienių universitetais.

Tą dieną ir keletą kartų anksčiau esu užklausęs: kaip tapai rektoriumi ir kaip toj kėdėj išsėdėjai 32 metus? Žinojau, kad gimnazijoje buvome ateitininkuose, vėliau dirbome rezistencijoje, sovietų saugumas persekiojo jo motiną. Kubilius atsakė, kad jam draugai pataręs kuriam laikui pasitraukti į Leningradą 1948 metais, ten atliko aspirantūrą daktaratui. Vilniaus universiteto rektorius Bulovas, pradėjęs universitetą valyti nuo nepajėgių sovietinių profesorių, jau po dvejų metų turėjo pasitraukti. Turint tai omenyje, reikėjo kitų metodų ir kito autoriteto, kad rektorius išsilaikytų ir nepaliktų kėdės sovietiniam rektoriui. Kai Kubiliui buvo pranešta, kad jis skiriamas rektorium, nors ir mėgino atsikalbinėti, buvo aišku, ką reiškia atsisakymas sovietinėj sistemoj. Universitetą apvalyti nuo nepageidaujamo mokymo personalo reikėjo keisti metodus, o autoritetą pagrįsti mokslu, išlaikyti lietuvišku ir tarptautinio lygio. Kiekvieną kartą einant į tribūną, reikėjo kalbą pateikti „patikrinimui", tačiau kišenėj turėdavo ir antrą kalbą atsargai. Savo veiksmus remdamas tiesa ir nenusilenkdamas šantažui, remiamas daugumos profesūros, išlaikė universitetą lietuvišką ir aukšto lygio. Didžiausiu pasiekimu laiko Vilniaus universiteto 400 metų sukakties minėjimą 1979 metais. Universitetas buvo iškeltas į pasaulinį horizontą, Vilniaus miestas papuoštas, visai prispaustai tautai sukeltas entuziazmas. Tarp daugybės užsienio garbingų svečių nebuvo matyti Maskvos universiteto rektoriaus, nes jis negalėjo pakęsti, kad Vilniaus universitetas būtų senesnis už Maskvos. Kai vėliau Maskvos universitetas šventė savo sukaktį, atsilygindamas Kubilius pasiuntė tik savo prorektorių. Visą laiką ir sunkiausiais Lietuvos okupacijos metais su Jonu Kubilium teko palaikyti tiesioginį ir netiesioginį rezistencinį ryšį, apie ką jau laikas prasitarti.

Tos pačios dienos vakare Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje, kur per visą universiteto istoriją yra vykę didieji renginiai, susirinko pilna bažnyčia žmonių pagerbti 80-ąjį universiteto rektorių. Visoj Europoj unikalus bažnyčios altorius, sujungtas dvylikos altorių kolonų, paties rektoriaus Kubiliaus pastangomis atgautas ir atnaujintas (atnaujinimui išleista daugiau negu milijonas rublių), suteikė šventei nepaprastą iškilmingumą. Altoriaus papėdėj išsirikiavo Kauno valstybinis choras su vadovu Petru Bingeliu, o jo priekyje Lietuvos kamerinis orkestras su dirigentu Saulium Sondeckiu. Nuo durų per visą šventovę įžygiavo Jonas Kubilius su žmona Valerija, kartu su naujuoju rektorium Ronaldu Pavilioniu, pasipuošusiu Vilniaus universiteto insignija su svaria grandine, ir jo žmona Aušrine. Ši reikšminga eisena buvo palydėta ilgais plojimais, lyg ir patvirtinant iškilmingą ir taikų tradicijų tęstinumą, kai sena karta išeina ir ateina jaunoji.

Abu rektoriai su žmonomis susėdo ant kuklaus suolo priekyje, be pakylų ir be karališkų kėdžių. Priekyje buvo rezervuota keletas suolų, tačiau, be vietų nurodinėjimo, svečiai sėdo pagal savo drąsą ir mastą, o prezidentas Landsbergis su savo svita, kiek pavėlavęs, jau nuėjo sėsti gale. Tokia didinga šventė yra galima tik viso universiteto, Vilniaus miesto ir valstybiniu mastu. Be choro ir orkestro atliktų kūrinių (juos išvardinti ir įvertinti reiktų ilgesnio aprašymo), įspūdingai skambėjo Laimono Noreikos skaitymai iš Justino Marcinkevičiaus eilių, Simono Daukanto raštų, pritaikant žemaičiui Kubiliui ir akcentuojant jo pastangas lietuvių kalbos kultūrai. Buvo daugybė oficialių sveikinimų su dovanomis, kaip ir keletas sveikinimų raštu iš užsienio universitetų, kultūrininkų; tarp jų buvo paskaitytas ir Valdo Adamkaus sveikinimas. Ypač įspūdingai nuskambėjo poeto Justino Marcinkevičiaus sveikinimas.

Norėčiau atkreipti dėmesį tik į Vilniaus universiteto rektoriaus Rolando Pavilionio bei Lietuvos Respublikos prezidento Vytauto Landsbergio sveikinimus ir profesoriaus Jono Kubiliaus atsakomąjį žodį, kuris, manau, yra labai svarbus istoriniu, tautiniu ir ateities asmeninio auklėjimo bei kultūrinės krypties gairių atžvilgiais.

Dr. Kazys Ambrozaitis su Lietuvos parlamentaru, lituanistu dr. Emanueliu Zingeriu

Lietuvos žydų muziejuje, Vilniuje: (iš kairės) Fish'as Jr., dr. Emanuelis Zingeris, jo sekretorė Lietuvos parlamente, Rachel Kostantan, Lietuvos žydų muziejaus sekretorė, dr. Kazys Ambrozaitis ir muziejaus tarnautojas.

Vytautas Landsbergis savo trumpame sveikinimo žodyje kreipėsi į Joną Kubilių, kaip į politinės kovos bendražygį ir džiaugėsi, kad dabar, kai dar 81-asis rektorius net negalvojo, jog susidarys aplinkybės, kai susirinksime, laisvai atsidusę dvasia. Susirinksime čia dangaus ir žemės išminties namuose, virš kurių jau prasisklaido sutemos, pasitraukia negandų debesys ir veriasi erdvė, kurioje skleisis mūsų atgimstančio krašto galios, intelektas, taipogi mokslo kūrybinė galia, kurią Jūs įkūnijote savo gyvenimo darbais, kurią skiepijote jaunimui, padėdamas tvirtą plytą į mūsų ateities pastatą. Sveikinu ir dėkoju Lietuvos Respublikos vardu ir Aukščiausiosios Tarybos, ir savo asmeniškai, norėdamas Jus apkabinti...

Rolandas Pavilionis, ex officio kalbėdamas pirmasis, atsikreipęs į ekscelencijas, magnificencijas, delectabiles, aukštuosius svečius, specialiai paminėdamas Salzburgo, Konstanzos, Irevano, Maskvos, Karaliaučiaus universitetų rektorius, kartu kreipdamasis į Lietuvos universitetų rektorius, iškilmingai pranešė, kad šiandien Vilniaus universitetas, miestas ir Lietuvos valstybė sveikina ir reiškia pagarbą ilgamečiam Vilniaus universiteto rektoriui Jonui Kubiliui.

Tolimesnis jo kalbos turinys, kaip jį girdėjau ir supratau, maždaug būtų toks:

„Šiandien, 1991 metų rugsėjo 13 dieną, universiteto ir visos bendruomenės vardu susirinkome švenčiausioje mūsų Alma Matris vietoje sveikinti savo bendruomenės narį Joną Kubilių ir pamąstyti apie asmenybės, tautos ir universiteto likimą, apie žmogaus gyvenimą, istoriją ir amžinybę. Kas būtų toji amžinybė, jei jos neįprasmintų žmogaus gyvenimas? Kas būtų žmogaus gyvenimas, jei jis neįsilietų, nepriklausytų amžinybei? Kas būtų istorija, jei jos sėkmės nežymėtų universitetai — žmogaus pastangas pakilti aukščiau, matyti plačiau ir jausti oriau ženklai? Kas būtų universitetai, jei juose nebūtų asmenybių, besimančių istorijos, tautos tradicijos atsakomybės ir tęsiančių per nežinią, per kasdienybės sumaištį ir pasipriešinimą naujus takus į amžinybę?

Šiuos klausimus mes šiandien siejame su profesoriaus Jono Kubiliaus asmenybe — 80-ojo rektoriaus, 32 metus tarnavusio tiesai ir išminčiai ir savo būdu, savo braižu ir savo spalva įnešusio jus į 412 metų universiteto istoriją. Koks tas būdas, koks tas braižas, kokia toji spalva?

Būdas žemaitiškas, kietas ir užsispyręs. Braižas matematiškas, tikslus ir taikingas. Spalva — visą spalvų gama. Šie 80-ojo rektoriaus bruožai, taip jau likimo buvo sumanyta, turėjo išsaugoti universitetą, jo kaip idėjos ir kūno testinumą tuo laikotarpiu, kuris galėjo būti preliudija galutiniam tautos dvasios ir kūno sunykimui. Tas būdas, tas braižas ir toji spalvų gama sąlygojo ir žmogaus, ir mokslininko atsiskleidimą. Matematiko, sukūrusio mokyklą, parodžiusio pasauliui lietuviško intelekto galią, patraukusio paskui save visą mokslingąją universiteto bendrija į tikrą mokslo sąjūdį, į tarnystę mokslui, o ne valdžiai, ne Merkurijui, o Minervai. Žmogaus atsiskleidimas tokioj tarnystėj kur kas didingesnis. Anaiptol ne visos spalvos matomos apytamsėj, anaiptol ne visos spalvos tenkina kiekvieno skonį.

Pagaliau ir tamsa, ir prožektorių gausa dažnai išblukina visas spalvas. Manau, tą yra patyręs ir mūsų gerbiamas kolega.

(Nukelta į 3 psl.)

Geležiniais virbais apraizgytas parlamento rūmų langas Vilniuje.
Kazio Ambrozaičio nuotrauka

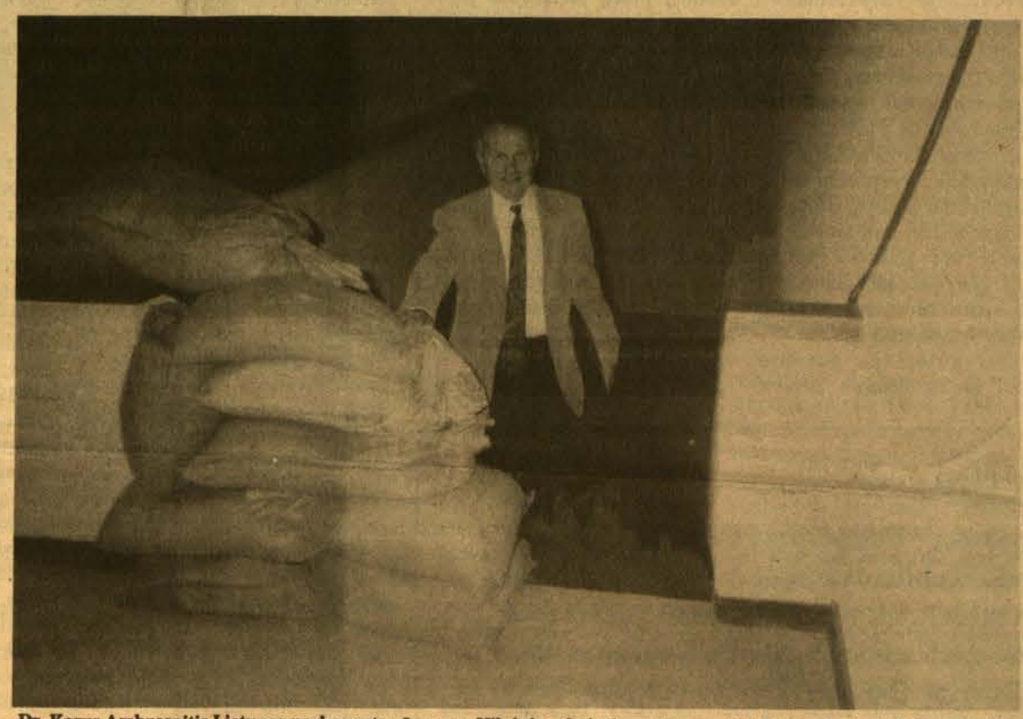

Dr. Kazys Ambrozaitis Lietuvos parlamento rūmuose, Vilniuje — kairėje smėlio maišai, blokuojantys laiptus, skirti paskutiniam parlamento gynimui po 1991 m. sausio 13 d.

Kompozitorių Vladą Jakubėną prisimenant

VALTERIS BENDIKAS

Prieš penkiolika metų Chicago's Jaunimo centro didžiojoje salėje išeivijos lietuviškoji visuomenė susirinko atsisveikinimui su muzikos profesorium, kompozitorium ir net vargonininku Vladu Jakubėnu, jam iškeliavus į amžinybę. Jo nuopelnai, jo kultūrinis, muzikinis įnašas į lietuvių tautos lobyną, išryškėjo ne tik įvairių organizacijų atstovų kalbose, bet vėliau ir įvairiose lietuviškos spaudos skiltyse. Juk jis buvo žinomas ne vien prieškarinėje Lietuvoje, bet ir išeivijoje, ypačiai čikagiečiams. Čia jo pavardė dažnai buvo matoma koncertų programose, kada buvo atliekamos jo kompozicijos arba jam pačiam akompanuojant solistams per jų rečitalius, kol pagaliau nuskambėjo velionio sukurtų liaudies melodijų „paskutinė gaida", kaip poetas Kazys Bradūnas išsireiškė savo kūryba atsisveikinimo metu.

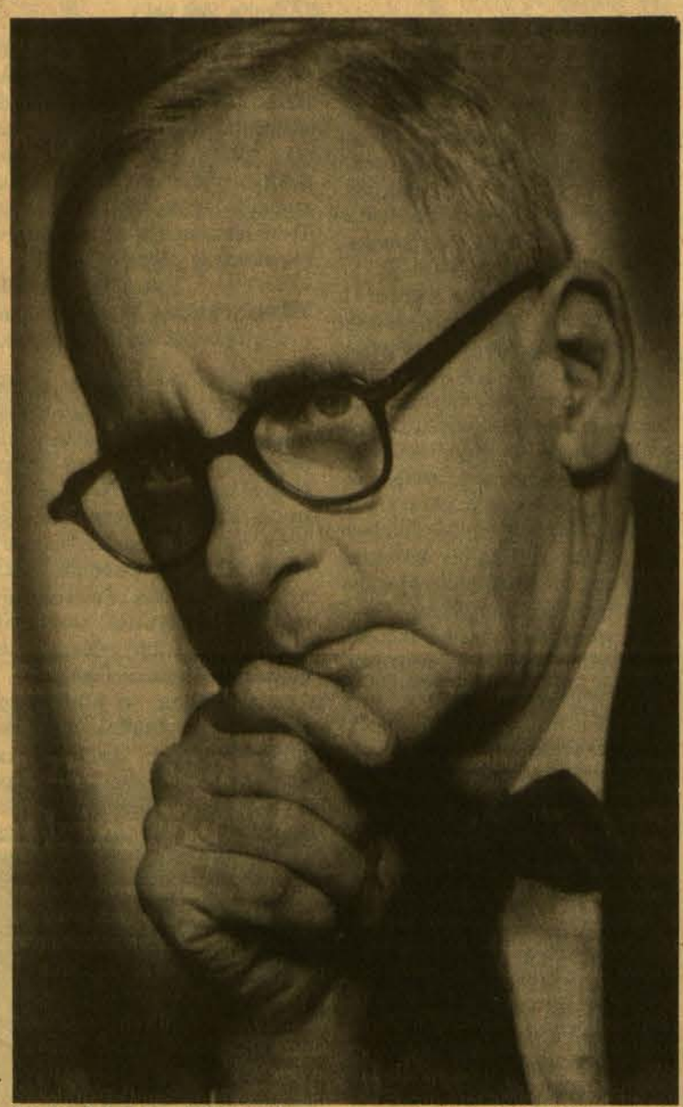

Vladas Jakubėnas (1904–1976) Vytauto Maželio nuotrauka

Vladas Jakubėnas buvo biržietis, Evangelikų-reformatų Bažnyčios generalinio superintendento kun. prof. dr. Povilo Jakubėno sūnus. Jis nuo savo amžiaus dešimties metų bandydavo groti vargonais Johann Sebastian Bach fugas savo parapijos bažnyčioje, jeigu sesutė Halina sutikdavo minti vargonų dumples, kol vargonai dar nebuvo prijungti prie elektros srovės. Matyti, jam jau tada sekėsi neblogai groti. Senutė Stakionienė, dirbinėdama prie bažnyčios, išgirdusi iš bažnyčios sklindančius vargonų garsus, susijaudinusi prasitarė: „Te kad graže Labuks grajyja, net man širdį sujamia. Klausyč ir klausyč...", kartą rašė Halina Dilienė apie savo brolio grojimu susižavėjusią klausytoją.

Todėl Vladui Jakubėnui atvykus į Chicagą ir kun. Jonui Pauperui jį pakvietus užimti vargonininko vietą lietuvių evangelikų liuteronų Ziono bažnyčioje, kuri tuo laiku stovėjo Bell ir Cermak Road gatvių kampe, jis tose pareigose liko „jau vien iš papratimo ir pamėgimo ištisus 15 metų". Nors abu buvo gimę Lietuvoje, vienas — biržietis, o antras — klaipėdietis, „tačiau likimas mudu artimai suvedė tik Chicago'je", spaudoje rašė Vladas Jakubėnas, kun. Jonui Pauperui mirus.

Kitas ne tik liaudies giesmių didelis mylėtojas, bet ir kompozitoriaus Vlado Jakubėno gerbėjas buvo tuolaikinis lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės parapijos dvasininkas kun. Ansas Trakis, miręs prieš kelerius metus Chicago'je. Jis dažnai kviesdavo kompozitorių harmonizuoti liaudies giesmes Tėviškės parapijos chorui. Dėl to Vlado Jakubėno harmonizuotos liaudies giesmės būdavo Tėviškės parapijos choro atliekamos kiekvienų metų Verbų sekmadienio Giesmių vakaro programoje, pačiam kompozitoriui grojant vargonais.

Jono Karvelio Prekybos namai Chicago'je vėliau išleido dvi Vlado Jakubėno harmonizuotų liaudies giesmių plokšteles: „Liaudies Giesmė" ir kantatą „Pranaše Didis", kurias, Jurgiui Lampsačiui vadovaujant, buvo įgiedojęs Tėviškės parapijos choras. Pirmosios plokštelės išleidimo proga Vladas Jakubėnas rašė: „Lietuvių evangelikų liaudies giesmės sudaro ypatingą reiškinį pasaulinės muzikos lobyne. Jų melodijos skiriasi nuo įprastinių protestantų choralų savo tautiniu savitumu, kartu tai yra tikros bažnytinės giesmės, tinkamos masiniam giedojimui. Tėviškės parapijos choro žygis dokumentuoti tas giesmes plokštelėje yra reikšmingas ne vien evangelikams, o galbūt ir ne vien lietuviams".

Nuo tada, kai lietuviškoji visuomenė palydėjo profesorių Vladą Jakubėną į amžino poilsio vietą netoli Chicag'os esančiose Lietuvių Tautinėse kapinėse, jau suėjo 15 metų. Ši sukaktis buvo paminėta per antrojo adventinio sekmadienio pamaldas lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės bažnyčioje, dalyvaujant kompozitoriaus sesutei Halinai Jakubėnaitei-Dilienei ir seserėčiai Erikai Dilytei-Brooks. Šia proga vėl Jurgio Lampsačio vedamas choras pagiedojo dvi kompozitoriaus harmonizuotas liaudies giesmes: „O kad aš Jį regėčiau" ir „Tyloj Tu švenčiamasis". Bet šį kartą pianinu akompanavo Loreta Venclauskienė, muzikologė iš Vilniaus.

Sukakties minėjimas vėliau buvo tęsiamas parapijos salėje, kur muzikologė Loreta Venclauskienė pasakojo gausiam būriui klausytojų apie savo kelionės į Chicagą tikslą. Jos atvykimas surištas su medžiagos apie a.a. Vladą Jakubėną rinkimu, apie kurį ji išgirdusi, studijuodama muziką Vilniaus konservatorijoje. Ten ji pirmą kartą susipažinusi su jo muzikine kūryba. Po įdomios Loretos Venclauskienės kalbos dar keletą žodžių tarė Erika Dilytė-Brooks, prisimindama savo dėdę kaip pirmųjų jos muzikos pamokų mokytoją. Šio kuklaus minėjimo pabaigoje dalyviai dar žiūrėjo Algimanto Kezio susuktą vaizdajuostę, kurioje buvo matyti a.a. profesorius Vladas Jakubėnas, kalbantis apie savo kūrybą ir studijas Berlyno Hochschule fuer Musik laikotarpiu.

Lietuvių evangelikų-liuteronų Tėviškės parapijos Chicago'je choras, vedamas Jurgio Lampsačio, gieda a.a. Vlado Jakubėno 15 metų mirties sukakties minėjime Tėviškės parapijos bažnyčioje 1991 m. gruodžio 15 d. Prie vargonų — Loreta Venclauskienė.

Hidrai dar ne visos galvos nukirstos

(Atkelta iš 2 psl.)

Neabejoju, kad dėl to yra besisielojantis dėl tų šimtų likimų ir gyvenimų, praėjusių per universiteto kiemus, paslydusių tarp kylančių šešėlių ir universiteto sienų, su jausmais ir dramomis, su nuolatinės pradžios išgyvenimu ir staigios netekties, ateinančiais ir išeinančiais, nesugrąžinamais. Universitetas maža ir didelė valstybė, štai jau 412 metų pripažintas mokslingojo pasaulio. Į didžiąją savo istorijos, o iš esmės, į Lietuvos istorijos knygą šiandien įrašo ir Jono Kubiliaus vardą. Šalia Petro Skargos, Žygimanto Liauksmino. Martyno Počebuto ir kitų, šalia žymiausių šios šalies patriarchų — lietuvių ir lenkų, čekų ir vokiečių, ispanų ir italų, šlovinusių Vilnių ir Lietuvą Europai ir visam pasauliui. Ne valdžiusių šią valstybę, o jai tarnavusių. Per amžius vienas iš kito perėmusių ir vienas kitam perdavusių atsakomybę ne už regacijas, bet už Lietuvos orumą, už tą dvasingą židinį, kurio šventą vardą Alma Academia et Universitas Vilnensis mes irgi tariame taip pat pagarbiai, kaip kitados tą darė mūsų pirmtakai.

Perimama buvo visų pirma tauriausia pareiga išsaugoti dvasios laisvės ir nepriklausomybės židinį, universiteto autonomiją, valstybę valstybėje, užtikrinti intelekto ir tikrosios dvasios nepertraukiamumą. Štai kodėl 80-ojo rektoriaus Jono Kubiliaus jubiliejus — tai viso universiteto šventė. Šiandien jubiliatas ir visa universiteto bendruomenė, kiekvienas jos narys saugoja ir turtina universiteto garbę, kiekvienas ta garbe šiandien pasidalijantis ir iš tikrųjų pasidalijantis ir rektoriaus autoritetu. Štai kodėl universiteto bendruomenė naudojasi pirmumo teise pasveikinti garbų kolegą ir pasakyti *plurimos annos, plurimos.* Tegu skamba universiteto varpai Jono Kubiliaus garbei, tegu girdi juos visa Lietuva ir pasaulis".

(Tuo momentu pradėjo skambėti varpai, populiariai vadinami Didžiojo Jono balsu. Rolandas Pavilionis buvusiam rektoriui įteikė Petro Repšio nukaltą Jono Kubiliaus medalį ir dailininko Vytauto Ciplijausko nutapytą jo portretą, kuris bus paliktas Šv. Jono bažnyčios profesorių galerijoje.)

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Vilniaus universitetas kreipiasi į išeiviją

Subyrėjus gelžbetoninei sovietinio uždarumo sienai, į Lietuvą pasipylė iš Rytų rankraštiniai kūriniai, o iš Vakarų daugybė spaudinių. Tai neįkainojamos vertės mūsų tautiečių-tremtinių pusės šimtmečio laikotarpio kūrybinis palikimas, jų skausmų, vargų, golgotos kelias. Visi šie dokumentai, korespondencija, dienoraščiai ir spaudiniai labai svarbūs ir reikalingi. Jie padės suvokti Lietuvos gyventojų tragediją, prasidėjusią dar 1939 metais ir tebesitęsiančią ir šiandien. Žinoma, visa tai jau laiko išbandymus išlaikęs, nenustojęs išliekamosios vertės turtas, kuris tikriausiai bus dar svarbesnis ateityje, kai nebebus gyvųjų tarpe ėjusiųjų kančios keliu.

Sovietinės priespaudos metais nugalėdami sudėtingiausias užtvaras Lietuvos mokslo ir kultūros židinius pasiekdavo įvairūs dokumentai ir spaudiniai. Bet jie buvo pavieniai atsitikimai, nes uolūs komunistinės ideologijos sargai labai varžė tautinio judėjimo dokumentų bei spaudinių gavimą net ir pagrindiniams mokslo židiniams: Universitetui, Akademijos padaliniams bei archyvams, kurie turėjo ir vadinamuosius „specfondus". Taigi nė viena Lietuvos mokslo įstaiga neturi sukaupusi ne tik visų, bet ir žymesnės dalies tremtinių-išeivijos spaudinių, nei knygų, nei žurnalų, nei laikraščių. Dar liūdnesnė padėtis su rankraščiais, nuotraukomis ar įvairiais dokumentais, kurie dažniausiai neturi kopijų ar dublikatų. Visa tai yra iškalbingi liudininkai Jūsų kelio į Tėvynę Lietuvą, bendros pastangos ir aukos Laisvės ir Nepriklausomybės aukurui.

Saugokite visus spaudinius, kokiomis kalbomis jie bebūtų išleisti: ar tai knygos, brošiūros, atskiri lapeliai (skelbimai, atsišaukimai), ar tai žurnalai bei laikraščiai. Visi jie svarbūs, visi reikalingi mūsų Tėvynės Lietuvos praeičiai nušviesti. Neišmeskite į makulatūrą, patausokite, juos mielai priims Lietuvos didžiosios

(Nukelta į 4 psl.)

Rasa Vitkauskienė

NAUJŲJŲ METŲ PRADŽIAI

Kaip visada, Naujųjų metų pradžiai
imuos save parodyti be fauno kaukės.
Vėl į tikrovę noriu žvelgt kaip paukštis.
Ištraukti iš kišenių vėstančias rankas,
iškėlęs jas plasnojimu įtikinti Euterpę,
kad ieškau paprastų gyvenimo tiesų,
nors ir nepaprastą Idėją myliu lig ausų.
O ką daryt be meilės žūstančioj planetoj?

Todėl su pagrindu laisvai skelbiuosi,
kad toks, o ne kitoks individas esu,
kelias kalbas apytikriai moką, seniai
įšaldęs pluoštą žaliukų kooperatyve,
turįs patogią gūžtą, vos keli kvartalai
nuo jūros. Už tvoros — Idėją. Garaže —
Tojotą. Pro miegamojo langą reginį
į kiemo augmeniją... Nesudėtingą būdą.

Apie save turėčiau gal kitaip rašyti —
su tam tikra platoniška išmintimi,
su išradingais tropais, su užuominom.
Bet argi tam esu gabus? Žinau, kad ne!

Pakaktų, jeigu štai pavirsčiau egzotišku
vijokliu, globstančiu kaimynės fligelį,
saulėtą. O kaip viltingai stiebčiausi
su bogenvilėmis į baltą lūkesčių balkoną,
kur mano Džiulijeta pavakarėm pasirodo.
Ji žiūri, laukia. Ir aš kažko tikiuosi,
nors ir nesijaučiu jos žvilgsnio vertas.

Pats metas kreiptis į lemties globėjus:
Atimkite man reginį ir lūkestingą meilę,
kuri geismu pavirtus tirpdo grožio pojūtį.
Leiskit pažinti tai, ką moteris supranta.

SAVĘS NESURADĘS

Paskambinau...
Bet jų ten nėra.
Norėjau pasakyti,
ką vaidina teatre,
pridurti anekdotą,
kad būtų linksmiau.
Kad neužmirščiau,
ji pats sau sakau.

Štai ir devynios.
Vis tiek per vėlu.
Kipšas nematė —
ar tam esu gimęs,
kad ieškočiau žmonių,
savęs nesuradęs.

ATITOLSTANTYS LAIŠKAI

Kasdien atitolsta minčių palikuonys —
painūs žodžių junginiai, žaismą
praradę ruoniai.

Kasdien puslapiuos pagelsta linai
drauge su blakstienomis
taurios Antigonės.

Ir ilgesio vokai su tolimiausių
valstybių ženkliukais.
Ant delno laikraščių dėmės, taškai,
kableliai, klaustukai.

Popiergalio skiautėj
nupieštam miesto plane
vakar ir užvakar nesurastos gatvės.

Viskas, visur, visuomet,
net Brodvėjaus spalvingoj vitrinoj,
kur manekenui Violetai
dainuoja bebalsis kaimynas,

tas pats palikuonis Vilniaus, Atėnų,
įsitaisęs miesto judrioj arenoj —
turgavietėj su laikmečio loviais.
Prie jų aristoteliai stovi.

SPORTUOJANTI DVASIA

Dvasia nepaiso poilsio:
ji sportininkė.
Ilgas distancijas ji sukaria
varžybų natiurmortuos.
Sportavimas naudingas dvasiai.
Mens sana in corpore sano —
tai pripažįsta kūnas,
kai iš mankštos stiprybės semias
ir tampa dvasios pataikūnu.

Žiūrėkite: ji žaidžia,
improvizuodama Radauską —
Fontano meistrą.
Žiūrėkite: ji šypsos
ir trypčioja su Štrausu.
Bet tikrą jos miklumą
olimpinis parodo sportas,
kai reikia pasireikšti
varžybų natiurmortuos.

JAUNIKAIČIO MELODIJA

Lauke dar lijo, kai svetainės durys
prabilo nakčiai, ir svetys vėlyvas
įėjęs atsisėdo židinio papėdėje.
Užsakęs taurę, įsigilino į liūdną,
niūnavimu palydimą melodiją, kurią
jaunuolis, panašus į Presley, grojo
mandolina, dalindamas jaunystės godą.

Keli įkaušę vyrai, skraistėm pasipuošę,
tarpustalėm prie jaunikaičio nulingavo,
susikabinę bundančių pingvinų judesiais
lėtai pritarti ėmė ilgesingam ritmui.

Tarsi atogrąžų Geros Lemties saloj
rausvi koralai suspindėjo jų veidai.
Tarsi laimingos vasaros prisiminimas
virpėjo melodingas mandolinos gralis.
Jam pritarė lipšnus falcetas lyriškai
ir linksmas žaismas šokančių vyriškių,
ir šnaresys lietaus, liepsna, ir viskas,
lyg saulei danguje staiga sutviskus, —
dainavo gėlės, paukščiai, lankos žalios.

Nijolės Ščiukaitės estradinės dainos

Šiurpūs šalčiai sausio viduryje buvo užgulę Chicagą, bet sausio 19 dieną į Jaunimo centrą gausiai susirinkusius lietuvius šildė Lietuvos meile žėruojančios solistės Nijolės Ščiukaitės nuoširdžios dainos. Jos ir programa buvo sudaryta šūkiu: „Iš širdies į širdį". Koncertą suorganizavo „Lietuvių radijo valandėlės" Chicago'je vadovai Anatolijus ir Pranė Šlutai.

Iš Lietuvos pakviesta solistė — gerai pasiruošusi. Ji savo gimtuosiuose Šiauliuose išėjusi muzikos mokyklą ir baigusi Klaipėdos konservatoriją. Plačiai koncertavusi po visą Lietuvą, per pustrečio dešimtmečio savo profesionalinės veiklos yra su koncertais aplankiusi Vengriją, Lenkiją, Čekoslovakiją, Vokietiją, Bulgariją, Mongoliją, Austriją bei įvairius Rusijos miestus, užsieniuose turėjusi netoli 300 muzikinių pasirodymų.

Jos kultivuojamas žanras — estradinė muzika, taigi tokia labiau gaivi, pramoginė, tačiau bent pirmoje šio koncerto dalyje ji švytėjo daugeliu klasikinių bruožų, gestų elegancija, pasirinkusi daugiausia patriotinių dainų posmus, menančius Lietuvą. Ji ir koncerto pradžioje savo tartame žodyje, dėkodama už dėmesį, ją pakviečiant koncertuoti Chicago'je, pasakė, kad ji norėjo pamatyti šią Amerikos šalį, kuri priglaudė tiek daug tautiečių, o apie savo repertuarą kalbėdama, pagarbiai atsiliepė apie Bernardą Brazdžionį, tiek daug svorio Lietuvos meilei skyrusį savo kūryboje. Visa jos programa buvo skirta tik lietuvių poetų kūriniams ir juos dainomis pavertusiems lietuviams kompozitoriams. Čia buvo dainuojami žodžiai, parašyti J. Marcinkevičiaus, M. Karčiausko, S. Žlibino, A. Saulyno, B. Brazdžionio, B. Dažiulio, E. Mezginaitės. Jų kūryba skriejo melodijomis, sukurtomis G. Savinienės, L. Vilkončiaus, J. Tiškaus, A. Raudonikio, A. Jegelevičiaus, ypač buvo atkreiptas dėmesys į Sibiro tremtinio Z. Matelio melodiją Brazdžionio „Lietuvai". Solistė savo

Nijolė Ščiukaitė

švariu, išlavintu balsu, ryškia tartimi dainavo apie Lietuvą, apie Kuršius, tėvynės saulę, jaunystę, tėviškės sodus, sodybas, įjungdama ir liaudies dainą apie gandrelį. Solistė greit užmezgė ryšį su publika, susitelkusiai klausiusia jos dainų. Apie jos balso pajėgumą sunku buvo spręsti, nes visą laiką dainavo per garsintuvą. Palydą jai sudarė Lietuvos radijo orkestro į juostelę įrašytos melodijos, reikiamai pritaikytos, bet visgi tai ne instrumentinė palyda čia pat scenoje.

Antroji koncerto dalis jau tikrai buvo daugiau pramoginė, estradinė. Čia buvo žodžiai A. Saulyno, pora dainų J. Macevičiaus ir net penketas pačios solistės Nijolės Ščiukaitės. Buvo ir daugiau vylingos mimikos, lengvesnių gestų, net palydint kai kuriuos posmus grakščiu šokiu, taipgi sėkmingai įtraukiant publiką. Koncertą baigdama, Nijolė Ščiukaitė skatino visus darbuotis vienybėje, tikintis Dievo palaimos. Solistei gėlėmis reiškė padėką ne vien vietos lietuviai, bet ir daug iš Lietuvos čia besisvečiuojančių, kurie, matyt, jau iš ten pažįsta solistės talentą. Bręsta galimybės solistei Nijolei Ščiukaitei su savo koncertais pasirodyti Detroite, Philadelphijoje, Bostone, gal ir Floridoje.

Juoz. Pr.

Kultūrinė kronika

Paroda „Dailė '92" vyks šių metų vasario 14-23 dienomis Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je. Jos pobūdis panašus į pernai vykusios „Dailės '91", būtent apžvalginis. Parodos dalyviai 4-5 savo darbų ekspozicijoje parodys savo kūrybos pavyzdžius, pradedant nuo ankstyvųjų ir baigiant dabartiniais darbais, siekiant nušviesti dailininko kūrybinio kelio eigą. „Dailė '92" skirta tik tiems dailininkams, kurie neturėjo progos dalyvauti pernykštėje parodoje (kurioje buvo 75 dalyviai). Šios dvi ekspozicijos — „Dailė '91" ir „Dailė '92" — sudarys vienetą. Jos bus pažymėtos viename leidinyje, kuris žada pasirodyti šių metų pabaigoje. Parodą organizuoja Algimantas Kezys (telefonas: 708-749-2843), ją globoja Čiurlionio galerija Chicago'je.

• **Ingeborga Dapkūnaitė,** Lietuvos Valstybinio teatro artistė, šiuo metu vaidina Chicago's Steppenwolf teatro statomoje Dusty Hughes dramoje „A Slip of the Tongue". (Plačiau apie ją buvo rašyta *Draugo* sausio 18 dienos kultūriniame priede.) Spektakliai Steppenwolf teatre prasidės vasario 9 ir tęsis iki kovo 22 dienos. Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus muzikos ir dailiojo žodžio skyrius ruošia susipažinimo vakarą su Ingeborga Dapkūnaite pirmadienį, vasario 3 dieną, 7 v.v. muziejaus Gintaro salėje. Pasikalbėjimą su artistė ves skyriaus koordinatorė Nijolė Martinaitytė. Tai bus reta proga susipažinti ir pabendrauti su Lietuvos teatrų ir filmų artiste.

• Pianistas **Petras Geniušas,** praėjusiais metais gavęs kvietimą, šių metų sausio 3-11 dienomis dalyvavo tarptautiniame konkurse (6-th Annual Palm Beach Invitational International Piano Competition) ir laimėjo pirmąją vietą, kartu gaudamas 15,000 dolerių premiją.

Šiame konkurse dalyvavo daugiausia anksčiau įvairiose vietose surengtų tarptautinių konkursų laimėtojai. Konkursas buvo padalintas į 8 tūrus. Kiekvieną dieną teko atlikti skirtingus kūrinius skirtingose vietose. Pavyzdžiui, vieną dieną teko skambinti Italijos, Ispanijos, Pietų Amerikos kompozitorių kūrinius. Kitą dieną — Rusijos, Prancūzijos, Vokietijos ir t.t.

Finalinės varžybos sausio 11 dieną buvo surengtos Miami universiteto salėje. Čia mūsų tautiečiui teko varžytis su jugoslavu Aleksandar Serdar. Jury komisija laimėjimą pripažino Petrui Geniušui. Trečiąją vietą užėmė Lietuvoje gimusi, o dabar Izraelyje gyvenanti ir gerai lietuviškai kalbanti Golda Feinbergaitė-Tatz. Į finalinį koncertą atsilankė keliasdešimt Floridos lietuvių, kurie pasveikino laimėtoją, sukeldami ovacijas ir įteikdami gėlių. Vėliau laureatas turėjo progos artimiau susipažinti su Floridos lietuviais ir atlikti koncertinę programą.

Pianistas Petras Geniušas šių metų spalio-lapkričio mėnesiais dar kartą lankysis JAV ir vykdys koncertinius įsipareigojimus. Jam teks koncertuoti New York'o mieste. Ta pačia proga lankysis ir Chicago'je. Marijos Rudienės, BALF'o centro valdybos pirmininkės, pakviestas, koncertuos BALF'o rengiamame koncerte spalio mėnesį. *(ptr.)*

• **Kovo Palubinsko** tapybos ir sudėtinių medžiagų dailės darbų paroda šiuo metu vyksta Puszh Gallery, 3829 North Broadway, Chicago'je. Paroda buvo atidaryta sausio 5 dieną. Žiūrovo akį pagauna kelios didelės drobės (68" x 74") su atsikartojančiu kryžiaus motyvu. Dažnai tapytojas naudoja baltų kryžiukų kompleksą kaip rėmus visam darbui, toliau eksperimentuodamas ant jų tapomų dažų spalvų gama. Pavyzdžiui, vieno darbo mėlynos horizontalios linijos sukuria visą paveikslą peršviečiančius šviesius šešėlius. Mažesnio formato darbai kartais yra didžiųjų variantai, kartais įvairių medžiagų kolažai, kaip, pvz., balta kreida ant juodos lentos, geometrinės formos, prikaltos medžio lentelės.

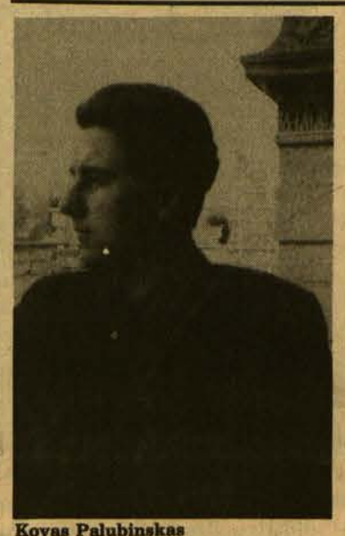

Kovas Palubinskas

Kovas Palubinskas, gimęs 1965 metais Kalifornijoje, yra baigęs Loyola universitetą Chicago'je, kur studijavo meno istoriją. Šiuo metu jis dirba savo pamėgtoje grafikos srityje, o taip pat yra atsidėjęs asmeninei grafikos darbų kūrybai. Kaip Kovas supranta savo kūrybines pastangas? „Į drobę žiūriu kaip tuščią, kaip nepripildytą erdvę. Bet žmonės negyvena tuščioj erdvėj. Mano tapyba yra tos tuštumos užpildymo išgyvenimai, ieškant toje tuštumoje grožio".

• **Tauras Bublys,** jaunas fotografas, kilęs iš Cleveland'o, šiuo metu dirbantis savo srityje Chicago'je, ruošiasi savo fotografinių darbų parodai šią žiemą vienoje iš meno galerijų Chicago's miesto šiaurėje.

• **„Jonio" ansamblio** iš Lietuvos koncertą Chicago'je rengia „Margutis" ir JAV LB Socialinių reikalų taryba sekmadienį, vasario 2 dieną, 3 v. p.p. Jaunimo centre. „Jonio" ansamblio pagrindą sudaro broliai Petras, Romas, Pranciškus ir Stasys Trejoniai. Ansamblio koncertai jau vyko JAV rytinio pakraščio lietuvių gyvenvietėse.

Vilniaus universitetas kreipiasi į išeiviją

(Atkelta iš 3 psl.)

bibliotekos (Vilniaus universiteto, Mokslų akademijos, Respublikinė Martyno Mažvydo). Jums dėkos dabartiniai Lietuvos istorijos tyrinėtojai, dar labiau bus dėkingos ateities mokslininkų, studentų ir moksleivių kartos. Todėl laukiame, tikimės Jūsų geros valios ir paramos.

Vytautas Bogušis
Vilniaus universiteto bibliotekos
Istorijos skyriaus vedėjas

Vilniaus universiteto biblioteka turi didžiausią lietuviškos spaudos kolekciją, prasidedančią pirmąja lietuviška knyga — Martyno Mažvydo katekizmu, išleistu 1547 metais Karaliaučiuje. Toks pat turtingas ir jos įvairiomis kalbomis spaudinių rinkinys apie Lietuvą. Tai turtingi, išpuošti didžiuliai foliantai, miniatiūrinės knygelės, plonos brošiūrėlės, atskiri lapeliai.

Labai dideli ir bibliotekos rankraštyno fondai, grafikos darbų kolekcija, kartografijos rinkinys, prasidedantis Kristupo Kolumbo laikų Klaudijaus Ptolemėjaus 1490 metais Romoje išleistu atlasu. Turime, tikriau stengiamės, kaupti išeivijos spaudą. Deja, šiuo atveju padėtis blogesnė. Komunizmo metais galėjome užsienio šalyse leidžiamus lietuviškus bei lituanistinius spaudinius gauti tik atsitiktinai, o dabar jau Nepriklausomoje Lietuvoje iškilo finansiniai sunkumai, informacijos stoka, žmonių užimtumas ir pagaliau pragmatizmas, asmeninės naudos vaikymasis. Todėl neturime pilno išeivijos išleistų knygų rinkinio. Juo labiau trūksta periodinių leidinių — žurnalų, laikraščių, vienkartinių leidinių, atskirų lapelių.

Norėtųsi prašyti paramos, renkant ir komplektuojant išeivijos spaudą — labai prašytume neišmesti turimų knygų, žurnalų ar laikraščių, pasaugoti ir pasitaikius progai perduoti juos Lietuvos bibliotekoms — tai bus svarbus darbas, už kurį bus Jums dėkingi Lietuvos istorijos, jos literatūros bei spaudos istorijos ir kultūros tyrinėtojai.

Algirdas Čaplikas
Vilniaus universiteto
Bibliotekos direktoriaus
pavaduotojas

Vakaronė su režisierium Povilu Gaidžiu

Klaipėdos dramos teatro vyriausias režisierius Povilas Gaidys trumpai prieš Kalėdų šventes atvyko į Chicagą, kur žada praleisti maždaug penkis mėnesius. Į Ameriką jis atvyko Chicago's „Vaidilutės" teatro vadovybės pakviestas ir čia būdamas šiam teatrui nori režisuoti vieną arba du veikalus. Šalia to, jis dėstys ir dramos kursą University of Illinois at Chicago Lituanistikos katedroje, nes yra ne tik artistas, bei režisierius, bet ir pedagogas.

Norint supažindinti Chicago's lietuvių visuomenę su šia reta scenos pajėga, „Vaidilutės" teatro vadovybė rengia vakaronę, sausio 31 dieną, penktadienį, 7 v.v. Jaunimo centro kavinėje. Vakaronės programoje pasirodys pats režisierius Povilas Gaidys, „Vaidilutės" teatro artistai, o taip pat bus rodomas ir video filmas iš Povilo Gaidžio sukaktuvinio vakaro Klaipėdos dramos teatre.

Štai keli atsiliepimai apie Povilą Gaidį, jo jubiliejinio vakaro programoje. Profesorė M. Knebel apie savo mokinį taip sakė: „Povilas Gaidys kurse buvo pats jauniausias. Labai mėgo humorą ir turėjo didelį polinkį į komediją. Jo charakterio savybės vėliau gražiai atsiskleidė teatre. Aš, rodos, niekad nesiliausiu kalbėjusi apie tai, kaip reikalingas mene humoras ir kaip jo mums stinga... Kaip ir studijų metais, Povilui Gaidžiui ir dabar būdingas itin harmoningas ir aiškus pasaulio matymas. Scenoje jis sugeba paprastai kalbėti apie pačius sudėtingiausius gyvenimo reiškinius".

Kritikė I. Aleksaitė: „Ir visur Gaidys remiasi aktoriumi. Aktoriumi jis tiki, moka su juo dirbti. Tam, be abejo, įtakos turi ir paties Gaidžio aktorinė prigimtis. Jis diplomuotas artistas, nemažai vaidinantis filmuose, sukurdamas spalvingus charakterius, persmelktus gyvenimo tiesa, ‚gaidišku' ir dygiu humoru. Gaidys sėkmingai ugdo aktorių individualybę. Jis atkakliai ieško kiekvienam naujo darbo naujame žanre.."

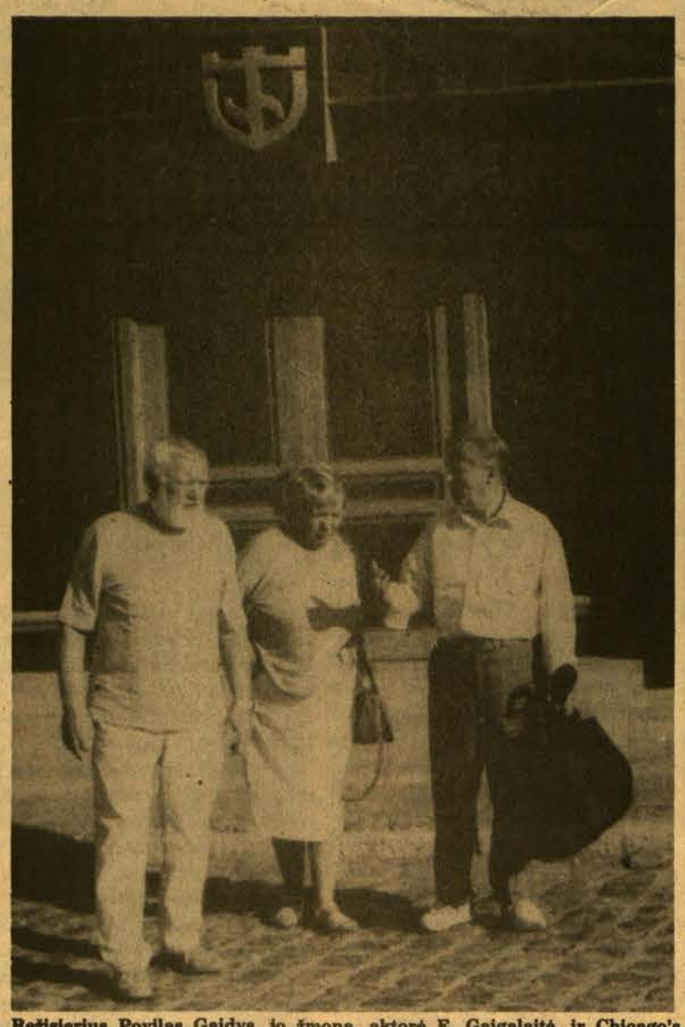

Režisierius Povilas Gaidys, jo žmona, aktorė E. Gaigalaitė, ir Chicago's „Vaidilutės" teatro vadovybės vicepirmininkas Edvardas Šulaitis praėjusią vasarą prie Klaipėdos dramos teatro rūmų.

Vytauto Kapočiaus nuotrauka

Rašytojas J. Marcinkevičius apie Gaidį prabilo: „Norėčiau pora žodžių apie Povilą Gaidį, kaip režisierių, kuris ieško kontaktų su žiūrovais. Jis nori pasiekti, išjudinti, priversti jį pakelti galvą, pažvelgti į save. Tam tikslui režisierius meistriškai naudoja ir teatrinę publicistiką, ir hiperbolę, ir retoriką. Visi jo spektakliai nutaikyti į mus. Aktoriai tartum vaikšto ir veikia tarp mūsų, o ne scenoje..."

E. Š.

Nuomonės ir pastabos

Fotomenas ir archyvinės nuotraukos

Ne visada už Čikagos ribų gyvenantieji lietuviai gali pamatyti Budrio vardo Lietuvių fotoarchyvo ruošiamų parodų eksponatus. Užtat malonu surasti ir pasiskaityti *Drauge* tos parodos dalyvių ir jų darbų įvertinimą.

Edvardas Šulaitis 20-ąją Budrio vardo Lietuvių fotoarchyvo parodą aptaria *Draugo* 1991 m. gruodžio 7 d. kultūriniame priede. Priminęs, kad parodos konkursinė tema buvo sportas, Šulaitis pabara fotografus, kad „kai kurie tokių fotografų nenorėjo padirbėti, pasitempti, galvodami, kad bet ką pakišus bus gerai". Bardamas išeivijos fotografus, Šulaitis tuo pačiu mostu bara ir parodos organizatorius, atsakingus už nuotraukų atranką.

Man, rašančiam šias eilutes, teko didžiausia dozė pylos: „Labai nuvylė senosios kartos puikus fotomeistras Kazys Daugėla, kuris sugebėjo atsiųsti tik senas, išeivių stovyklose darytas fotografijas, lyg čia būtų istorinio pobūdžio nuotraukų paroda."

Turiu prisipažinti, kad šitų nuotraukų, kurios buvo rodomos sporto temos parodoje Čikagoje, į tarptautines parodas nesiųsčiau. Ten jų nepriimtų. Net ir į eilinį Amerikos dienraštį, kuriame dominuoja nuotraukos su kupetomis vyrų, suvirtusių ant vargšo futbolo, nepatekčiau. Į Čikagą siųsdamas stovyklinio gyvenimo sporto nuotraukas, turėjau omenyje tos organizacijos paskirtį lietuvių gyvenime. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas aiškina: „archyvas — senų dokumentų ir raštų paminklų laikymo įstaiga." Manding, fotoarchyvo parodos organizatoriai nuo tos definicijos nenutolsta. 1990 metų „Lietuvių švenčių" parodos albume — knygoje, po Antano Sutkaus ir Vytauto Ylevičiaus kraštovaizdžių, redaktorius Algimantas Kezys mano keturiomis nuotraukomis grįžta į kelių dešimtmečių praeitį su „Prisimenant prieškarines Tautos dienos šventes." Vertinant pagal Edvardą Šulaitį, tų nuotraukų su vaikais plyname lauke, bobutėmis susigrūdusioje minioje ir pozuojančiomis mergaitėmis nereikėjo nei rodyti, nei į knygą dėti. Kitaip galvojo parodos organizacinis komitetas, nuotraukomis sugrąžindamas parodos lankytojus ir knygos skaitytojus į nepriklausomos Lietuvos praeitį, parodydamas sąlygas, kuriomis mes gyvenome, papročius, kuriuos branginome, ir žmones, giliai įleidusius šaknis į gimtąjį kraštą. Beje, iš tų keturių knygon įdėtų nuotraukų gal tik viena („Škaplierinės atlaidų prekystalis") patektų į tarptautinę parodą. Atrodo, kad panašiai galvojo ir sporto temos eksponatų atrinkimo komisija.

Kalbėdamas apie stovyklų fotografus, Edvardas Šulaitis postringauja: „Gal kai kurie nesuprato, kas yra fotomenas [...], kad ir iš tremtinių stovyklų laikų prastai nufotografuotos komandos čia bus sutiktos kaip kokia brangenybė."

Ne „fotomeno žinovui", o skaitytojui turiu priminti, kokiomis sąlygomis mes gyvenome stovyklose ir kokiais įrankiais bei medžiagomis ten „fotomeną kūrėme". Krepšininkus aš fotografavau su senu dumpliniu aparatu ant stiklo plokščių. Papildomą apšvietimą gaudavau iš žiupsnio juodo parako, kurį įžiebęs salėje palikdavau dvokiančių dūmų kamuolį su pasklidusiais suodžiais. Nors tos ir į jas panašios nuotraukos nėra fotomenas, bet patekusios į archyvo parodą ar leidinį jos tampa dokumentinėmis. Per jas iš naujo susipažįstame su Puzinausku, Europos krepšinio pirmenybes laimėjusios komandos nariu. Matome brolius Norkus, kurie greitais prasiveržimais sujauk- septynpėdžių oponentų. Kitose nuotraukose matome gražiai nuaugusias mergaites krepšininkes (su Puzinauskiene, *ne* Puzinauskaite, *Draugo* kultūrinio priedo nuotraukoje), šachmatininkus Škėmą, Arlauską, Tautvaišą. Tai *vaizdinė istorija.*

Mano 1988 metų parodoje Kauno galerijoje buvo iškabinta 150 nuotraukų. Tada aš pastebėjau, kad nors lankytojai gėrėjosi tarptautinių parodų eksponatais (pavadinkime juos fotomenu), palankiausių komentarų susilaukė techniškai silpnai pagamintos nuotraukos, rodančios šąlančius pirštinėtus mokinius gimnazijos klasėje, barako kambarį, kuriame telpa penkios šeimos, ar vaikutį, sėdinti prie sriubos su viena bulve dubenėlyje. Čikagos fotoarchyvas tokių nuotraukų nevengia, kartu leisdamas pasireikšti fotografams laisvomis temomis. Aš gi esu dėkingas fotoarchyvui, įdėjusiam tris stovyklinio sporto nuotraukas sporto parodos kataloge.

Reikia tikėtis, kad Edvardo Šulaičio kritiškos pastabos apie parodos eksponatų atranką nepakeis organizatorių nuomonės. Entuziastui Algimantui Keziui, žemaitiško atsparumo pagalbininkams Zūnei ir Stasiui Žilevičiams bei finansinę paramą teikiančiai dr. Mildai Budrienei linkiu ir toliau šioje veikloje nepavargti.

Kazys Daugėla
Bedford, New Hampshire